

COVID-19 SONRASI EĞİTİM: Değişimde Süreklilik İçin Tespitler ve Öneriler

*Cihan Kocabaş
N. Beyza Kuru
İlayda Ardaoç
Kürşat Kültür
Enes Çelik
İbrahim Hakan Karataş*

COVID-19 SONRASI EĞİTİM: Değişimde Süreklilik İçin Tespitler ve Öneriler

Ö Z E T

Covid-19 salgınının günlük yaşantımıza etkileri halihazırda devam ederken tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sosyal ve ekonomik saikler okulların açılmasını adeta bir zorunluluk haline getirmiştir. Türkiye’de okullar yüz yüze eğitim için yeni eğitim öğretim yılına hazırlıklarını tamamlamaya çalışmaktadır. Salgının yayılımı açısından en kritik kamusal alanlardan biri olan okullarda sürecin nasıl yürütüleceği ve okullar açıkken salgının ne derece kontrol altında tutulabileceği konusu toplumun her kesiminde merak ve endişe uyandırmaktadır. Bu minvalde elinizdeki bu çalışmanın amacı Covid-19 salgını sürecinde kapalı kalan okulların yeni eğitim öğretim dönemine ne kadar hazır olduklarının değerlendirilmesi ve bu bağlamda politika önerilerinin ortaya konmasıdır. Bu kapsamda ilk olarak okulların mevcut fiziksel koşullarının sağlık önlemleri açısından yeterliği ele alınmıştır. Okulların tam kapasite ile yüz yüze yeniden açılması sürecinde yöneticileri, öğretmenleri, öğrencileri ve velileri ilgilendiren mevcut ve muhtemel problemler değerlendirilmiş ve çözüm önerilerine değinilmiştir. Akabinde eğitim-öğretim planlama, müfredat ve içeriklere dair analizler ile rezilyans uygulamalarının etkililiğini artıracak tavsiyelere yer verilmiştir. Sonuç bölümünde politika uygulayıcıları ve eğitim paydaşları için uygulanabilir ve somut politika notları sunulmuştur.

*Bu çalışma Eğitim Politikaları Araştırma Merkezi’nin (EPAM) Covid-19 salgını sonrasındaki süreçte okullarımızın yeni eğitim öğretim sezonuna hazır olma durumunu anlamak ve değerlendirmek için organize ettiği çalıştayda ortaya çıkan görüş ve perspektiflerin genişletilmesi ile hazırlanmıştır. Çalışmada akademisyenlerin, okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve eğitim araştırmacılarının katılımı ve katkısıyla çözüm önceliği taşıyan sorunların tanımlanması ve çözümü için gerekli adımların atılması adına politika uygulayıcılarına yol gösterici notlar ve tespitler derlenmiştir.

İLKE Vakfı, toplumsal meselelerle ilgili bilgi, politika ve strateji üreten, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapan ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlayan bir sivil toplum kuruluşudur.

Bu Politika Notu Eğitim Politikaları Araştırma Merkezi (EPAM) tarafından hazırlanmıştır.

EPAM; Türkiye’de eğitim alanının güçlenmesini sağlamak, eğitimde eşitliğin ve adaletin sağlanmasına katkı sunacak bir birikim oluşturmak amacıyla; ihtiyaç odaklı, kanıta dayalı ve kapsayıcı çalışmalar yapar.

YAZARLAR HAKKINDA

Cihan Kocabaş, Okul müdürlerinin güç tipi tercihlerini ve kriz yönetimi becerilerini incelediği yüksek lisans tez çalışmasını 2016'da sunmuştur. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nde Eğitim Yönetimi Doktora programında çalışmalarına Yükseköğretim yönetimi ve öğretmen yetiştirme alanlarında devam etmektedir. Eğitim Politikaları Araştırma Merkezi'nde araştırma stajyeri olarak görev yapmaktadır.

N. Beyza Kuru, Lisans eğitimini Yıldız Teknik Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde tamamlayan N. Beyza Kuru, Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim bölümünde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Eğitim Politikaları Araştırma Merkezi'nde araştırma asistanı olarak görev yapmaktadır.

İlayda Ardağoç, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezundur. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Kurumları İşletmeciliği Bölümü'nde hazırladığı "Bir İşletme Modeli Olarak Kooperatif Okullar" adlı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Marmara Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanında doktora eğitimine devam etmektedir. Eğitim Politikaları Araştırma Merkezi'nde proje asistanı olarak görev yapmaktadır.

Kürşat Kültür, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında Eğitim Yönetimi ve Denetimi Programı Doktora Öğrencisidir. Yükseköğretimde rekabet stratejileri, eğitimde ve gelecek yönetiminde inovasyon, liderlik, örgüt, eğitimde gelen ve giden hareketlilik; göç ve eğitimin uluslararasılaşması, Covid-19 sürecinde eğitim üzerindeki tehditler, eğitimde akreditasyon, eğitimin özerkleşmesi konularında çalışmalarda bulunmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı'nda 21 yıldır eğitim yöneticisi olarak görev yapmaktadır.

Enes Çelik, Erzurum Atatürk Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünden mezun olmuştur. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Tezli Yüksek Lisans programından mezun olarak Uzman Evlilik ve Aile Danışmanı unvanını almaya hak kazanmıştır. Yüksek lisansını "Öğretmenlerin İnternet, Sosyal Medya Bağımlılıkları ile Evlilikte Uyum ve Aile İşlevleri Arasındaki İlişki" konulu teziyle tamamlamıştır. İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü Veli Akademileri projesinde eğitimci olarak görev yapmaktadır.

İbrahim Hakan Karataş, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Yönetimi Ana Bilim Dalı öğretim üyesidir. Okul yöneticiliği, eğitim politikaları ve sivil toplum-eğitim ilişkileri konularında çalışmalar yapmaktadır. Öncü Okul Yöneticileri Derneği kurucusu ve yönetim kurulu başkanıdır. Eğitim Politikaları Araştırma Merkezi'nde koordinatör olarak görev yapmaktadır.

Giriş

2020 yılının ilk aylarında tüm dünyayı etkisi altına alan virüs salgını, Türkiye’de de ilk vakanın tespit edildiği 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü’nün verilerine göre Mart 2020 sonunda 739.540 vaka ve 36.088 Covid-19 kaynaklı ölüm kaydedilmiştir. Aradan geçen yaklaşık 15 aylık süreden sonra günümüze gelindiğinde 210 milyonun üzerinde vaka tespit edilmiş, yaklaşık 4,5 milyon Covid-19 sebepli ölüm bildirilmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 2021). Tüm dünyada bu koşullardan en çok etkilenen kurumlar arasında okullar yer almaktadır. Nitekim araştırmalar, 2009 yılında H1N1 influenza salgınında virüsünün yayılımında çocuk ve gençlerin önemli payı olduğunu gösterdiği için yeni tip coronavirüs salgınında okulların hızla kapatılması yoluyla genelde halk sağlığını; özelde ise öğrenci, öğretmen ve velileri korumaya yönelik önlemler alınmaya başlanmıştır (Edmunds, 2020). Eğitim öğretim hizmetlerinin ciddi bir kesintiye uğradığı bu dönemde krizin dünya çapındaki derinliğini uluslararası kuruluşların kapsamlı verileri gözler önüne sermektedir. Tablo 1’de derlenen UNESCO’nun verilerine göre 2020 Şubat ortasında yalnızca bir ülkede okullar pandemi sebebiyle tamamen kapatılmışken Mart ortasında 52, Nisan ortasında 136 ve Mayıs ayında 145 ülkede okulların tamamen kapatıldığı görülmektedir. Bu süreçte birçok okul belirsizlik içinde kısmi zamanlı olarak ve çoğunlukla çevrimiçi dersler yoluyla krize karşı mücadele göstermek durumunda kalmıştır (UNESCO, 2021a).

Tablo 1. Ülkelerde okulların kapalı ve açık kalma durumları

	16.02.2020	15.03.2020	15.04.2020	15.05.2020	15.06.2020	15.07.2020	15.08.2020	15.09.2020	15.10.2020	15.11.2020	15.12.2020	15.01.2021	15.02.2021	15.03.2021	15.04.2021	15.05.2021	15.06.2021	15.07.2021
Akademik tatil/yarıyıl	4	57	16	30	121	134	26	6	3	41	43	16	7	21	18	40	111	
Pandemi sebebiyle kapalı	1	52	136	145	95	41	28	38	27	28	26	40	36	33	32	24	20	11
Tamamen açık	207	135	7	19	40	22	29	94	114	115	92	77	89	103	95	105	97	58
Kısmi açık	2	19	10	30	45	26	19	52	63	64	51	50	69	67	62	63	53	30
Genel Toplam	210	210	210	210	210	210	210	210	210	210	210	210	210	210	210	210	210	210

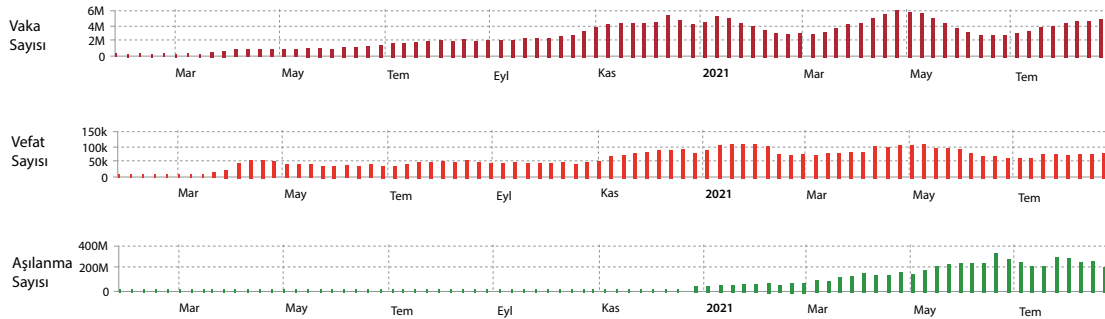
Kaynak: UNESCO, 2021a

Tabloda görüldüğü üzere salgın krizinin başladığı ilk zamanlara kıyasla 2021 yılının aynı dönemlerinde tamamen kapalı okul sayısında ciddi bir düşüş yaşandığı ve dolayısıyla okulların alışılagelmiş hizmetlerini devam ettirme noktasında normalleşme eğilimine girdiği söylenebilir. Virüse karşı bağışıklık sağlayan çeşitli aşıların bulunması salgından kurtuluş ve okula geri dönüş yolunda şüphesiz bu sürece katkı sağlayan ümit verici bir gelişme olmuştur. Ancak Grafik 1’de görüldüğü üzere vaka sayılarının görece yüksek seyretmesi ve henüz aşılamanın beklenen orana ulaşmaması sebebiyle dünya genelinde Covid-19 salgınının ikinci yılında da toplum sağlığını ve refahını hala tehdit etmeye devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla yaz mevsimini geride bırakan kuzey yarı küre ülkelerinde okulların yeni eğitim öğretim yılına bir kez daha salgın koşulları içinde hazırlık yapmaları söz konusu olmuştur. Bu ülkelerden biri olan Türkiye’de okullar yeni eğitim öğretim yılına yüz yüze ve tam zamanlı başlamaya hazırlanmaktadır. Milli Eğitim Bakanı Mahmut Özer’in belirttiği

üzere 1 Eylül itibarıyla okul öncesi ve birinci sınıflar için uyum eğitimleri başlayacak; 6 Eylül’de ise K12 düzeyinde yaklaşık 18 milyon öğrenci ve 1 milyonun üzerinde öğretmen ders başı yapacak.

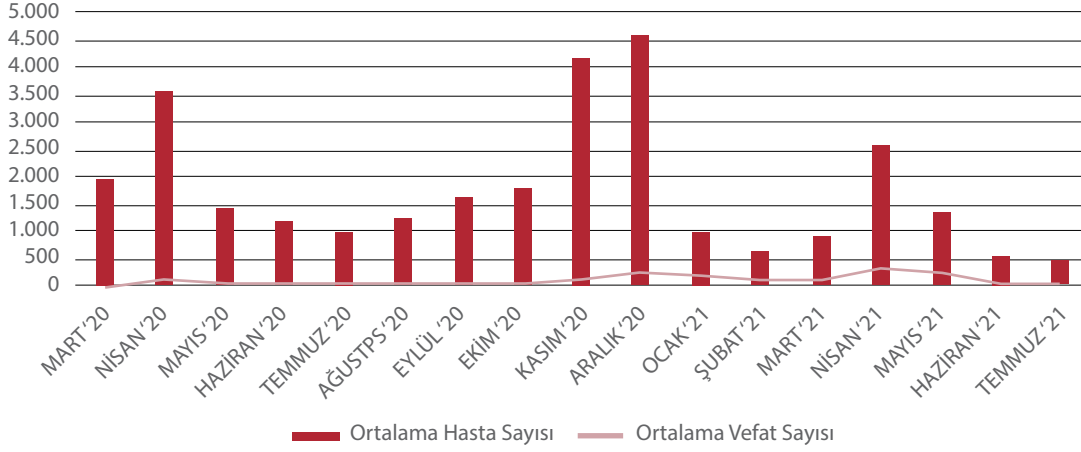
Türkiye’de okulların açılma ve açık kalma durumu üzerinde ulusal düzeyde vaka sayılarının ve aşılama oranlarının belirleyici olduğu/olacağı söylenebilir. Aşağıdaki Grafik 2’den de anlaşılacağı üzere Türkiye’de geçen sene olduğu gibi yaz aylarında vaka sayısı görece iyimser tablo ortaya koymaktadır. Ağustos ayının sonu itibarıyla de Türkiye’de en az bir doz aşı olmuş 18 yaş ve üstü nüfusun oranı %75’i aşmıştır. 2. Doz aşı yapıma oranı %60 dolayına ulaşmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021a). Salgına karşı mücadelede kazanılan tecrübe ve aşılama oranları okulların açılması için uygun ortamı hazırlamaktadır. Bunların ötesinde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sosyal ve ekonomik saikler, derinleşen eşitsizlikler ve öğrencilerin öğrenme kayıplarının oluşturduğu baskı okulların açılması yönündeki kararda etkili olmuştur.

Grafik 1. Küresel Covid-19 vaka, vefat ve aşılama sayıları

Kaynak: Johns Hopkins University - CSSE, 2021

Grafik 2. Türkiye’de Covid-19 kaynaklı hasta ve vefat sayılarının aylık ortalamaları

Kaynak: T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021b

Türkiye’de yeni eğitim öğretim yılına hazırlanırken başta öğrenciler, veliler ve öğretmenler olmak üzere toplumun büyük bir kısmının heyecanla birlikte kaygı da duydukları söylenebilir. Salgının yayılımı açısından en kritik kamusal alanlardan biri olan okullarda sürecin nasıl yürütüleceği ve okullar açıkken salgının ne derece kontrol altında tutulabileceği konusu toplumun her kesiminde merak ve endişe uyandırmaktadır. Bilindiği üzere Türkiye’de geçtiğimiz Nisan ayında kısmen açık bulunan okullar vaka sayılarında ciddi artışlar sebebiyle kapatılmış, halihazırda uygulanmakta olan kısmi kapanma tedbirlerine yeni önlemler eklenerek 29 Nisan ve 17 Mayıs tarihleri arasında tam kapanma tecrübe edilmiştir. Neticede Haziran sonu itibarıyla Türkiye’de okullar 28 hafta tam kapalı; 21 hafta ise kısmen kapalı kalmıştır (UNESCO, 2021b). Uzunca bir aradan sonra yeniden açılacak okullarda salgın koşullarının gölgesinde yeni eğitim öğretim yılına ne kadar hazır olduğu sorusu doğal olarak tüm eğitim paydaşlarını tatmin edecek bir cevap beklemektedir. Eğitim sisteminin ve okulların

ancak farklı bileşenlerinin organizasyonun değerlendirilmesi ile sürece hazır olup olmadığı anlaşılacağından bu çalışmada okulların fiziksel koşulları, yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler, veliler ve eğitim içeriklerinin müstakil başlıklar altında ele alınması uygun bulunmuştur. Çalışmada akademisyenlerin, okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve eğitim araştırmacılarının katılımı ve katkısıyla çözüm önceliği taşıyan sorunların tanımlanması ve çözümü için gerekli adımların atılması adına politika uygulayıcılarına yol gösterici notlar ve tespitler derlenmiştir. Böylelikle kapsamlı mevcut durum okuması ve öneriler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Dönüşen Eğitim Ortamları ve Okulda Hijyen

MEB, Covid 19 salgının virüsün ağır etkileri nedeniyle tüm dünya gibi Mart 2020'nin sonunda ara verdiği eğitime belirli aralıklarda, belirli sınıf ve kademelerde tam zamanlı veya temel eksende karma (hibrit) eğitim modelini benimseyerek yola devam etmek gayreti gütsede okullarımız bugüne kadar 32 hafta olan dünya ortalamasının çok üzerinde 49 hafta kapalı kalmıştır. Karma eğitim yapılan dönemlerde de sınıfta bulunan öğrenciler Pazartesi-Salı ve Perşembe-Cuma olmak üzere iki gruba ayrılarak haftanın iki gününde yüz yüze eğitime devam etmişlerdir. Her hafta çarşamba günleri verilen aralarda okulların genel temizliği ve sanitasyon çalışmaları yapılmış, ders süreleri 40 dakikadan, 30 dakikaya düşürülerek öğrenciler ve gruplar arasındaki salgın riski de azaltılmaya çalışılmıştır (MEB, 2021a)

MEB tarafından sağlanan desteklere gelince okullara gönderilen basılı afiş ve kılavuzların yanı sıra, Covid-19 sürecinde eğitim ile ilgili 444 0 632 numaralı telefon hattından tüm konulara, <https://covid19.meb.gov.tr/> web sitesinden başta öğrenci, veli ve eğitimcilerle "Uzaktan Eğitim", "Hijyen ve Koruma", "Destek ve Teşvikler", "Okulum Temiz Süreci (TSE Türk Standartları işbirliği ile Temiz ve Güvenli Okul Akreditasyonu)", yasal düzenlemeler ve mesleki gelişim konularına ilişkin danışmanlık faaliyetleri yürütülmüştür. Ayrıca aynı web adresinde sürece ilişkin hazırlanan rapor, yayın ve bilgilendirmelere de yer verilerek sürece ilişkin genel bir bilgi havuzu oluşturulmaya çalışılmıştır (MEB, 2020a). "Eğitim

Kurumlarında Hijyen Şartlarının Geliştirilmesi, Enfeksiyon Önleme ve Kontrol Kılavuzu" ile okulların daha hijyenik ve temiz olması konusunda ciddi çalışmalar yürütülmüştür (MEB, 2021b). Okul servis çalışanları 81 ilde halk eğitim merkezleri bünyesinde salgın konusunda eğitim almışlardır. Okullardaki bulaş, MEB ve Sağlık Bakanlığı ile gerçekleştirilen iş birliği kapsamında "anlı bildirim" ile SMS yoluyla okul müdürlüklerine ulaştırılmış ve temaslı, yakın temaslı bulaş takip edilebilmiştir. Hayat Eve Sığar (HES) kodu ve temassız ateş ölçer uygulamaları ile de ziyaretçilerin okullara girişleri kontrollü hale getirilmiştir (AA, 2020).

Okulların daha sağlıklı, temiz ve güvenli bir ortama kavuşturulması için Türk Standartları Enstitüsü (TSE) ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı iş birliği çerçevesince hazırlanan "Okulum Temiz" projesi, ülke genelindeki okulların tamamına yakınında tüm dünyaya örnek olacak bir şekilde hayata geçirilmiştir. Bu projenin hayata geçirilmesi ile okulların da belirli aralıklarla sağlık, temizlik ve güvenlik bakımından karşıladığı kalite kriterleri tekrar tekrar gözden geçirilerek okullara aynı zamanda bir rehberlik sağlanmıştır (MEB, 2020).

Ayrıca, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) programları kapsamında okullara yeteri kadar yardımcı hizmetler sınıfında personelde verilmiştir. MEB gerek duyulan okullara güvenlik personeli sağlanması konusunda da önemli çabalarda bulunmuş ve çoğu okul güvenlik görevlisine kavuşmuştur. Ancak personellerin okula başlama tarihleri ve yıl içerisinde aynı personellerin başka kurumlara (örneğin hastanelere) kaydırılması, eğitim öğretim yılı bütünlüğü açısından okul yönetimlerini büt-

çe ve planlama dahil olmak üzere temizlik hizmetlerinin aksaması gibi zor durumlara sokmuştur (İŞKUR, 2020).

MEB, Türkiye genelinde her okula öğrenci sayısına göre temizlik ve hijyen malzemelerinin temini için de ayrıca ödenek aktarımı sağlamıştır. Ancak 31 Ağustos 2021’de öğretmenler kurulu ile açılması planlanan okullar, tatil dönemi içerisinde alınan tam zamanlı açılış kararı karşısında sürenin de kısıtlı olması nedeniyle yerel yönetimler ve ilgili kurumlarla koordinasyon ve iş birliği çerçevesinde ani bir düzenleme yapamamıştır. Örneğin bu kısa sürede belediyelerce okul bahçelerinin temizliği yapılamamıştır. Okullar bu tür hizmetleri kendi imkanlarıyla gerçekleştirmişlerdir.

Okulların uzun süreli kapanmış olması okul kantin işletmecilerini de zor duruma sokmuştur. Bu süre zarfında MEB tarafından yayınlanan genelge doğrultusunda bazı kantin işletmecileri işletme haklarından feragat etmişlerdir. Salgından dolayı okul kantinlerine düşen talep, yemekhane hizmetlerinin durması, okullarda büyük bir beslenme sorunu oluşturmaktadır.

Bu süreçte MEB, aslında arka planda yapılması gereken fiziksel hazırlık ile ilgili çalışmaları (sağlık, güvenlik, beslenme) elden geldiğince yapmaya gayret etmiş ve fiziksel destekler bakımından genel anlamda görece başarılı uygulamalar hayata geçirmiştir.

Okul Yönetiminin Dönüşümü ve Yöneticiler için Yeni Roller

Türkiye’de okulların kapatılması, açılması veya karma eğitim yoluyla devam edilmesi konularında süreç Sağlık Bakanlığı bünyesindeki Bilim Kurulu’nun aldığı tavsiye kararların, Cumhurbaşkanlığı Kabinesi toplantısı ile karara bağlanarak kamuoyu ile anlık olarak paylaşılması yoluyla yürütülmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021c). Dünya genelinde de örnekleri olan bu yöntem, sağlık konusundaki önceliklerin hayata geçirilmesi bakımından son derece makuldür. Ancak eğitim gibi önemli bir kurumun ani değişikliklere karşı sarsılmaması ya da kayıpların en aza indirilmesi bakımından alınacak tavsiye kararlarına sadece sağlık perspektifinden değil, aynı zamanda eğitim perspektifinden de bakılması ihtiyacı bulunmaktadır. Bu bakımdan, ilgili bilim kuruluna kritik sektör temsilcileri, eğitim uzmanları da katılabilmelidir.

Bir milyonun üzerinde öğretmene sahip Türkiye’de, öğretmen ve okul yöneticilerinin kararlara katılımı ya da en azından bu tür krizler karşısında yerel düzeyde tedbirler almaları adına belirlenecek ulusal bir acil durum eğitim tedbirleri çerçevesince yetki devri yapılabilmelidir. Bu süreçte dört bir yanı standartlarla çevrili öğretmen ve yöneticilerin sahadaki çevikliği hem motivasyonları hem de iş başarısının etkisine katkı sunacaktır. Giderek standartlaştırdığımız kurumlarda, aşırı iş birliğine dayalı olarak ortaya çıkan bağımlılıklar okulların farklılaşmasına ve iyi örneklerin çıkarılmasına da sebep olmaktadır.

Kriz öncesi veya sırasında eğitim konusundaki tehdit ve tehlikeleri öngören stratejik tedbirleri içeren “Acil Eğitim Durumu” (INEE, 2021) konusunda yaşanacak zorluklara ilişkin çözüm yollarının bilimsel kestirebilirlik çerçevesince ulusal bir program dahilinde inşa edilmesi son derece önemlidir. Ulusal araştırmalarda kullanılmak üzere K12 ve yükseköğretim düzeyindeki eğitim verilerinin (öğrenci devamsızlık ve okul terk oranları, öğrenme kayıplarının yakalanmasına ilişkin değerlendirme sonuçları, sosyal ve duygusal gelişime ait genel nicel artış ve kayıplar, dezavantajlı öğrencilere yönelik veriler vb.) yerel düzeylerde ve dijital etkileşime olanak sağlayacak şekilde öncelikli olarak bilim dünyası ile paylaşılması ve ulusal bir bilgi havuzuna dönüştürülmesi gerekmektedir. Eğitimin sürdürülmesi ve iyileştirilmesi konusunda salgın ile mücadelede, bilimsel arka planın aynı zamanda uluslararası kurum ve kuruluşların bilgi ve işbirliği çerçevesinde güçlendirilmesi ve eğitimin temel süreçleri arasında yer alan, müfredat, pedagoji (özellikle teknolojik pedagoji), ölçme ve değerlendirme gibi daha çok okul merkezli faaliyetleri göz önüne alındığında karar verme stratejileri, öğretmen özerkliği ve müfredatın esnetilmesi düşüncesi bu süreçte yeniden değerlendirilmelidir.

Öğretmenin çok fazla standartla çevrelenmesi, iş tatmini ve motivasyonu üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Gereksiz rutinler ve yoğun iş yükü öğretmenin zamanını çalarak anlamsız bir tükenmişlik ve odaklanılması gereken asıl amaçlardan uzaklaşmasına neden olmaktadır. Güvensizlik kültürünün hâkim olduğu toplumlarda görülen bu sistemlerde, öğretmenlere özerklik tanınmaz. Bu tür kültürlerde müfredat tasarımı, ders

programları gibi çerçeveler, merkezi kararlarla düzenlenerek okullara gönderilir (Cemaloğlu, 2021).

Salgın sürecinde okul yöneticileri, okul gelirlerinin azalmasıyla (Örneğin kantinlerin kapalı kalması ve kira alınmaması, velinin eğitime katılımının düşmesi, gösteri ve okul aile birliğinin organizasyonlarının olmaması) yaşadıkları finansal sıkıntıların yanı sıra daha önce deneyimlemedikleri bir süreci yönetmek durumunda kalmışlardır. MEB’in iyi niyet çerçevesince arka arkaya duyurduğu talimatlar, meslek örgütünde kafa karışıklıklarına neden olmuş, kimi zamanlarda yöneticileri uygulama ve usul açısından öğretmenler karşısında zor duruma düşürmüştür. Öğretmenlerin haftada bir gün de olsa okula uğrayarak zümre toplantılarına katılmak durumunda kalmaları ve uzaktan eğitim döneminde geleneksel iş ve işlemlerin, tüm bürokratik arka planla birlikte aynen sürdürülmesi de çeşitli zorluklara neden olmuştur. Örneğin dijital çağda halen sınıf defterlerinin ıslak imza ile imzalanması, zümre öğretmenler kurulunda alınan kararların kayıt üzerinde kalacağı inancı ve üst politikalarla desteklenmeyeceği güvensizliği de bu anlamda pekiştirilmelidir. Yetmiş bine yakın okulu bulunan ülkemizde katılımcı kararların dijital etkileşimle alınması hem sahada yaşanan uyuşmazlıklara çözüm sağlayacağı gibi hem de yeniliklerin daha melez ve etkili olarak hayata geçmesini sağlayacaktır. Ayrıca öğretmenlerin sürekli olarak dillendirdikleri meselelerden biri olan cihaz ve bağlantı erişimleri konusunda beklenen sayıların çok altında kalınması, uzaktan eğitim sürecindeki eşitsizlikleri arttırmıştır. Aynı zamanda okullardaki yüz yüze eğitime katılım kararlarına yönetim ve öğretmenlerin

kariştirilmemesi, okula gelinmeden evdeki eğitimin takip edilememesi, öğretmenlerin not vermede yaşadıkları güçlükler de süreci zorlaştırmıştır. 1. sınıf tekrar kararları, devam ve devamsızlık takdir hakları okullara değil velilere bırakılmıştır. Bu durumda öğretmen özerkliğinden veli özerkliğine kayan yeni bir paradigmadan bahsedebiliriz.

Öğretmenlerin mesleki gelişimlerine kurumsal bir arka plan sağlanmadan, dijital yetkinlikleri ve teknolojik kabulleri açısından son derece önemli olan işbirlikçi profesyonel eğitimler isteğe bağlı bırakılmıştır. Pedagoji ve kabul sürecinde teknolojiyi bir engel olarak gören öğretmenlerimize bu anlamda daha disipline, akredite ve belki de kariyer basamakları açısından bir anlamı olacak profesyonel eğitimlerin sürekliliği de çağ gereği bu tür krizlerin karşılanması anlamında son derece önemli bir başka boyuttur.

Meslek lisesi gibi daha çok uygulamalı veya işe entegre öğrenme üzerine kurulu okullarda, Arjantin örneğinde (bkz. Worldbank, 2021) olduğu gibi sanal gerçeklik ve simülasyon tasarımına dayalı eğitim platformları kullanılabilir.

Okulların, salgın sürecindeki yönetim ve organizasyonunun ardından 2021-2022 eğitim öğretim yılına geleneksel anlayışla başlarken bazı tedbirlerin de şimdiden gözetilmesi gerekmektedir. Öğrenme kayıpları ulusal araştırma raporlarına göre daha çok ilkökul 1. sınıflar ile 4. 8.ve 12. sınıflarda yaşanmıştır (Eğitim Birsen Stratejik Araştırma Merkezi, 2021). En azından önümüzdeki süreçte telafi, yetiştirme, köprü programlar ya da hızlandırılmış eğitim (yoğunlaştırılmış müfredat) ile telafisi olmayan bu sınıflardaki öğrencilerimizin kalıcı olarak yüz yüze eğitim ve telafi-

lerle desteklenmesi, ara sınıflarda tamamlayıcı telafi eğitimlerine dijital ortamlarda yer verilmesi ve puanlanması, ulusal öğrenme kayıplarının ölçülerek telafi programlarının okullarca çerçeve haline getirilmesi, özellikle çalışan anne ve babalar için aynı zamanda bakım misyonu açısından son derece önemli olan okul öncesi ve özel eğitim sınıflarının açık bırakılması planlanabilir. Vaka sayılarına göre belirlenen okul kapanış sürelerinde, ara sınıfların da öncelikli olarak karma eğitime yönlendirilmesi değerlendirilmelidir.

Değişen Algı ve Beklentiler Karşısında Öğretmenler

Covid-19 salgını, tüm dünyada okullarda yüz yüze eğitime ara verilmesine ve uzaktan eğitim sürecine geçilmesine neden olmuştur. Teacher Task Force'un 27 Mart 2020 tarihinde açıkladığı verilere göre 165 ülkede okulların yüz yüze eğitime kapatıldığı, 1,5 milyar öğrenci ve 63 milyon öğretmenin durumdan etkilendiği belirtildi. Salgının neredeyse ikinci yılına yaklaştığımız bugünlerde ise bu sayıların çok daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Öğretmenler, Covid-19 salgını öncesi dönemde uzaktan eğitim sürecinin işleyişi hakkında bilgi sahibi olmak ve uzaktan eğitim sürecinde kullanılan araçları derslerine entegre etmek zorunluluğunda değillerdi. Ancak 2019-2020 eğitim-öğretim yılının Mart ayında aniden geçilen uzaktan eğitim süreciyle öğretmenler, hem bu konudaki mesleki yeterliliklerini geliştirmek hem de zorlu koşullara rağmen öğrencileri ile iletişimlerini koparmadan eğitim-öğretim sürecine devam etmek ve onların akademik ve psikolojik iyi olma hal-

lerini en üst seviyede tutmak zorunda kaldılar (Düşkün, 2020). Öğretmenlerin öğrencilerine kendi çabalarıyla ulaşarak tamamladıkları 2019-2020 eğitim-öğretim yılının ardından 2020-2021 eğitim öğretim yılı da uzaktan eğitim telafi dönemi ile başladı ve öğretmenlerin canlı ders vermesi bir zorunluluk haline geldi. Ancak eğitim-öğretim yılının başında yaşanan; öğretmenlerin canlı dersleri hangi platform üzerinden gerçekleştireceği, günlük yapılacak maksimum ders saatinin belirsizliği, tüm ülkede derslerin sınıf kademesi bazında belirlenen gün ve saatlerde aynı anda gerçekleştirilmesi ve bunun sonucunda oluşan yoğunluk kaynaklı sorunlar öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecini planlamasını zorlaştırmıştır. Karşılaşılan bu sorunlar, Bakanlık tarafından öğretmenlerin işledikleri derslerin denetim sürecini zorlaştırmış ve bu durum ek ders ücretlerinin ne şekilde ödeneceği hakkında öğretmenlerin aklında yeni soru oluşturmuştur.

Uzaktan eğitime geçiş ile derslerin çevrimiçi olarak işlenmeye başlaması, öğretmenlerin gerçekleştirmesi gereken görev ve sorumluluklarının farklılaşmasına neden oldu (Düşkün, 2020). Bu süreçte öğretmenler, sınıf ortamında uyguladıklarından farklı yöntemler geliştirerek öğrencilerin ihtiyaçlarına göre dersleri düzenlemeye çalıştı (Çetinkaya Aydın, 2020). İletişim teknolojilerinin ve çevrimiçi ortamların hayatımızda daha çok yer etmesi, öğretmenlerden beklentileri arttırmıştır. Birçok öğretmen bu süreçte velilerin oluşturduğu Whatsapp gruplarına dâhil ve 7/24 ulaşılabilir durumda olmak zorunda kaldı. Öğretmenler, tüm bu çabalarına rağmen eğitim-öğretim sürecinde de birçok sorunla karşılaştı. Kavuk ve Demirtaş (2021) sınıf öğretmenleriyle yaptıkları çalışmada; özellikle 1.

sınıf öğretmenlerinin bu süreçte oldukça zorlandıklarını, öğrencilerin çevrimiçi ortamlar ve televizyon aracılığıyla yapılan derslere yeterli ilgiyi göstermediklerini, çevrimiçi dersler esnasında öğrencilerin derse katıldıkları ortamda dikkat dağıtıcı unsurların fazla olduğunu, teknik altyapı yetersizliklerinin ve ölçme değerlendirme sürecinin etkin şekilde sürdürülememesini öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar olduğunu tespit etmiş; Altıntaş Yüksel (2021) ise bu zorlukların yanı sıra disiplin sorunlarının da oluştuğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra salgının seyrine göre okulların yüz yüze eğitime açılması ve kapatılması süreci, öğretmenleri kısa zaman aralıklarında tekrar tekrar plan yapmak zorunda bıraktı. Ancak öğretmenlerin tüm bu süreçte üstlendikleri görev ve sorumluluklara, süreçte yaşanan zorluklara karşı kendi başlarına çözüm bulma çabalarına rağmen haksız eleştirilere maruz kaldıkları durumlar ortaya çıkmıştır (Demir ve Özdaş, 2020; Çetinkaya Aydın, 2020).

2020-2021 eğitim öğretim yılının 1 Mart'ından itibaren yüz yüze eğitim ile sürdürülebilmesi için 24 Şubat'ta Bakan Ziya Selçuk'un da katılımıyla eğitim çalışanlarının aşılınması süreci başladı. Ancak sürecin yavaş ilerlediği ve öğretmenlerin yüz yüze eğitim sürecine devam edilmesine rağmen aşıya erişemedikleri iddia edildi. Eğitim-Sen, yüz yüze eğitim sürecinde 2 Mart'tan itibaren pozitif, temaslı ve yaşamını yitiren eğitim çalışanlarının verilerini kamuoyu ile paylaşmaya başladı ve 26 Nisan'da yayınladığı verilere göre 2 Mart'tan itibaren 45 eğitim çalışanının yaşamını yitirdiğini belirtti. (EğitimSen, 2021). Yeni eğitim-öğretim yılının açılmasına sayılı günlerin kaldığı mevcut dönemde ise öğretmenlerin en az bir doz aşı olma oranının %83,3 olduğu, bu oranın Türkiye genel nüfusunun aşı olma oranının

%8,72 üzerinde olduğu; iki doz aşı olma oranı ise %72,2'ye yükseldiği ve bu oranın da Türkiye iki doz aşılama oranının %15,2 üzerinde olduğu ve ayrıca 6 Ağustos'tan itibaren öğretmenlerin bir doz aşılama oranının %10, iki doz aşı olmanın ise %13 arttığı belirtildi (Şahin, 2021).

2021-2022 eğitim-öğretim yılının başlangıcına kısa bir sürenin kaldığı içinde bulunduğumuz dönemde ise öğretmenlerin aklında hala soru işaretleri bulunmaktadır. MEB tarafından yeni dönemde eğitim-öğretim sürecinin hangi koşullarda ve nasıl sürdürüleceği hakkında açıklama yapılmamış ve bu durum öğretmenleri bir önceki eğitim-öğretim yılında olduğu gibi planlama yapmak konusunda zorlamaktadır. Bunun yanı sıra öğretmenlerin ve öğrencilerin okula dönüş için psikolojik hazır bulunuşları hakkında gerekli araştırma ve çalışmaların yapılması gerekmekte, öğretmenlerin ve öğrencilerin okul sürecine uyumunu kolaylaştıracak sosyal etkinlikler

tasarlanmalıdır. Öğretmenlerin olası bir tekrar uzaktan eğitime dönüş sürecinde geçtiğimiz eğitim-öğretim yılındaki sorunları yaşamamaları için süreçle alakalı net ve kesin bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Yeniden Sınıfa ve Okula Uyum Sürecinde Öğrenciler

Eğitim-öğretim faaliyeti gösteren kurumların çalışmalarına ara verilmesi ve yüz yüze eğitimin durdurulması dünyada tüm eğitim seviyelerinden öğrenci nüfusunun yaklaşık yarısına yakın sayıya karşılık gelen 1,6 milyar öğrencinin eğitim-öğretim faaliyetleri kesintiye uğradığı raporlara yansımaktadır (UNESCO, 2020a; UNICEF, 2020). Bu süreçte eğitim öğretim faaliyetlerinin kesintiye uğramasından etkilenen öğrenci sayısı Türkiye'de ise yaklaşık 25 milyon öğrenciye ulaşmıştır.

Tablo 2. Türkiye'de Covid-19 ile eğitimin kesintiye uğramasından etkilenen öğrenci nüfusu

Toplam etkilenen öğrenci:	24.901.925		
Toplam etkilenen kadın öğrenci:	11.817.880		
Toplam etkilenen erkek öğrenci:	13.084.045		
Eğitim Düzeyi	Kadın	Erkek	Toplam
Okul öncesi	632.944	693.179	1.326.123
İlköğretim	2.421.515	2.550.915	4.972.430
Ortaöğretim	5.450.541	5.953.844	11.404.385
Yükseköğretim	3.312.880	3.886.107	7.198.987

Kaynak: UNESCO, 2020a

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin temel insani haklardan biri olduğu ilkesinden yola çıkarak (UN, 1984) salgın sürecinde kesintiye uğrayan eğitsel faaliyetlerin ivedi bir şekilde telafisinin yapılma kaygısı, eğitim-öğretim kurumlarını acil uzaktan eğitim uygulamalarına (emergency remote education: ERE) yönlendirmiştir. Uzaktan eğitim sürecine hızlı geçişten en çok etkilenenler arasında öğrenciler ilk sırada yer almıştır. Salgının ortaya çıkardığı olağanüstü süreç, öğrencilerin psiko-sosyal destek ihtiyaçlarını ve psikolojik sağlık, psikolojik iyi oluş, kaygı yönetimi gibi kavramların önemini arttırmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından salgın sürecindeki psikolojik iyi oluşu desteklemek adına adımlar atılmıştır. Bu sürecin büyük yükü psikolojik danışmanlık ve rehberlik servisleri tarafından üstlenilmiştir. Bu bağlamda 81 ilde "Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Bilgilendirme Hattı" çağrı merkezi kurulmuş, ayrıca okullarda ve rehberlik araştırma merkezlerinde görevli psikolojik danışmanlar aracılığıyla grup ve bireysel olarak rehberlik ve psikolojik danışma hizmeti öğrencilere sunulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı, e-Rehberlik sistemi sayesinde psikolojik danışmanlık ve rehberlik servisleri tarafından gerçekleştirilen tüm çalışmaların kaydının tutulmasını sağlamıştır. E-Rehberlik sisteminin kayıtları, salgın sürecinde öğrencilerin ve velilerin en çok hangi konuda psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğu hakkında veri sağlamaktadır. Bu verilerin ışığında öğrencilerin en fazla stresle baş edebilme, sağlıklı yaşam becerileri, psikososyal destek programı konularında desteğe ihtiyaç duydukları ve hizmet aldıkları belirlenmiştir. Eğitsel rehberlik kapsamında öğrencilere verilen en yoğun hizmetlerin zamanı yönetebilme ve motivasyon konuları olmuştur. Mesleki rehberlikte ise yüz yüze

gezi ve rehberlik faaliyetlerinden mahrum kalan öğrencilerin meslek tanıtımı ile meslek seçerken dikkat edilmesi gereken noktalar konusunda rehberlik desteği aldıkları belirtilmiştir. Öğrencilerin bireysel bazda en fazla destek talep ettiği konular uyum, motivasyon ve hedef belirleme olmuştur (MEB, 2020b). Eğitimin kesintiye uğramasının etkileri yalnızca öğrenciler ile sınırlı kalmamıştır. Eğitimin en önemli sac ayaklarından biri olan veliler de uzaktan eğitim sürecinden etkilenmişlerdir. PDR servislerinin verileri incelendiğinde, velilerin bu süreçte en fazla sağlıklı yaşam ve psiko-sosyal destek konularında rehberlik hizmeti aldığı; bireysel konularda ise en fazla akademik konularda rehberlik talep ettikleri belirtilmiştir. Salgın sürecinde evde geçirilen zamanın uzaması, sosyal izolasyon, öğrencilerin akran etkileşimlerinden uzak kalması, ekran bağımlılığını tetikleyecek kadar ekranlara maruz kalınması gibi günlük yaşam ritüellerindeki değişiklikler sebebiyle öğrencilerin ve velilerin kaygı ve stres düzeyleri artmıştır. Kaygı ve strese ilaveten kısa vadede depresyon, uyku bozuklukları; uzun vadede ise pandemi kaynaklı travma sonrası stres bozukluğu önde olmak üzere çeşitlik psikolojik problemlerin artışı endişe verici boyuta ulaşmıştır (Fegert, Vitiello, Plener ve Clemens, 2020).

Salgın sürecinde eğitim öğretim faaliyetleri bu problemlerin gölgesinde zaman zaman seyreltilmiş süre ve sınıflarda yüz yüze yapılsa da genel olarak uzaktan eğitim modeli ile yürütülmüştür. Uygulamaya dayalı öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulanamaması bazı öğrenme eksikliklerinin oluşmasına neden olmuştur. Öğrenme eksikliklerini en aza indirmek için TRT EBA TV ve Eğitim Bilişim Ağı (EBA) sistemli bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Öğrenme eksikliklerinin giderilme-

si için uygulanan uzaktan eğitim modeliyle fırsat eşitliği ilkesinin uygulanma durumu ve alt yapı açısından eğitim sisteminin güncel durumunun şeffaf bir şekilde incelenmesi fırsatı bulunmuştur. Öğrenciler için telafi eğitimlerine yer verildiğinde göze çarpan nokta, telafi eğitimlerinin akademik becerilerden ziyade sosyal ve gelişimsel becerilere yoğunlaştırılması olmuştur. Bu durum öğrencilerin psikolojik açıdan maruz kaldığı kaygı ve stresin paydaşlar tarafından fark edildiği ve değiştirilmeye çalışıldığı ile ilgili ipuçlarını ortaya koymaktadır. Psikolojik problemlerin giderilmesine yönelik yapılacak her çalışmanın öğrencileri yüz yüze eğitime daha kolay hazır hale getireceği söylenebilir.

Pandemi dönemindeki paniğin eğitime yansıyan kısmı ele alındığında öğrenci, öğretmen ve veli açısından kaygı yaratan endişeli bir süreç olduğunu söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır. Bu endişeli süreçteki kaygının büyük yükünü öğrenciler üzerine almıştır. Süreç içerisinde yaşanan stres ilk zamanlardan bugüne “Eski normale ne zaman döneceğiz?” sorusunu sürekli olarak sormamıza ve öğrencilerin en üst faydada eğitimine devam etmesi yönünde şekillenmiştir. Temel kaygı, insan yaşamını korumak olduğundan eğitimsel tedbirler bu çerçevede şekillenerek yeni normaller ortaya konmuştur. Yeni normaller kapsamında eğitsel faaliyetler çevrimiçi ortamlara, telefonlara, bilgisayarlara ve tabletlere taşınmıştır. Bu taşınma internet tabanlı elektronik cihazların hayatımızdaki önceliğini ve kullanımını arttırmıştır. Bu durum öğrencilerin okuldan uzaklaşmasına ve uygulamaya dayalı eğitim modellerinden mahrum kalmalarına sebep olmuştur.

Okul, sadece bilgi aktarımının yapıldığı bir kurum olarak değerlendirilmemelidir. Okul, içerisinde görgü ve kültürel aktarımları barındıran, ahlaki disiplinleri düzenleyen çok boyutlu bir kurum olarak değerlendirilmelidir. Uzaktan eğitim sürecinde okulun çok boyutlu yapısının olumsuz etkilendiği, uzaktan eğitim sürecinde okulun tamamen çevrimiçi ortamlara taşınmadığı görülmüştür. Bu durumdan disiplin anlayışı yüksek, motivasyon sorunu yaşamayan öğrenciler akademik açıdan en az etkilenmiştir. Motivasyon problemi yaşayan, sosyo-ekonomik yetersizliklerden dolayı uzaktan eğitime tam erişim sağlayamayan öğrenciler uzaktan eğitim sürecinin en fazla olumsuz etkilenen kısmını oluşturmaktadır. Uzaktan eğitim sürecindeki *alt yapı yetersizlikleri, çevrimiçi teknoloji kullanımı konusundaki bilgi yetersizlikleri, sosyo-ekonomik yetersizlikler ve sosyal etkileşimin zayıflaması* bu sürecin dezavantajları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dezavantajları değerlendirirken öğrencilerin içinde bulunduğu gelişim düzeyi göz ardı edilmemelidir. Gelişim düzeyi açısından uzaktan eğitim sürecinden en fazla etkilenen gruplar; eğitim-öğretim hayatına pandemi sürecinde başlayarak temel akademik becerilerle uzaktan tanışan grup ile kimlik karmaşası ile boğuşan ergenler için ayrı parantez açılmalıdır. Bu iki grubun karşı karşıya kaldığı belirsizlikler ve okul ile sınav tarihlerindeki değişimler yıkıcı etkilere neden olmuştur.

Öğrencilerin maruz kaldığı olumsuz durumlar iyi analiz edilebilmeli ve tedbirler bu çerçevede şekillenmelidir. Okula uyum çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen oryantasyon çalışmaları daha fazla önem kazanmıştır. Sınıf kademesi olarak ilerlemesine rağmen yüz yüze okul tecrübesi zayıf öğrencilerin oryantasyon süreci titizlikle yürütülmelidir. Uyum

problemlerini en aza indirebilmek adına oryantasyon çalışmalarına eğitim öğretim yılının ilk haftalarında müfredatta yer verilmelidir. Salgın sürecinin devam ettiği göz ardı edilmemeli ve öğretmen, veli, okul yönetimi gibi tüm paydaşların katılımıyla birlikte eylem planları yeni eğitim öğretim döneminde güncellenmelidir. Eylem planının temelini öğrenme eksikliklerini giderme, psikolojik sağlamlığı ve psikolojik iyi oluşu güçlendirme ile eğitsel motivasyonun sağlanması oluşturmaktadır. Paydaşların görüş, değerlendirme ve geri bildirimlerinin düzenli aralıklarla değerlendirilerek yeni eğitim-öğretim sürecinde şartların iyileştirilmesi için kullanılması yararlı olacaktır. Salgın süreci ile ortaya çıkan akademik bilgi kayıplarının giderilmesine yönelik uygulamaya dayalı öğretim yöntem ve tekniklerin kullanılacağı telafi eğitimleri planlanmalıdır. Salgının ortaya çıktığı ilk dönemden bu yana büyük ölçüde çözülen alt yapı ile ilgili teknik aksaklıklar tamamıyla çözüme kavuşturulmalıdır. Yüz yüze eğitimle birlikte nefes alacak olan uzaktan eğitim uygulamalarıyla ilgili ağ genişletilmeli, fırsat eşitliği ilkesine uygun hale getirilmelidir. Eğitim öğretim hayatına uzaktan eğitim modeliyle başlayan öğrenci kitlesinin ve uzaktan eğitim modeliyle yüz yüze eğitim modelinden uzaklaşan kitlenin yeni bir belirsizlik içerisinde kaybolmaması adına karma eğitim modelinin sisteme entegrasyonu düşünülebilir. Karma eğitim modelinin gündeme alınması durumunda öğretim programı gözden geçirilmeli ve kazanımlarda güncellenmelidir. Okul psikolojik danışmanları tarafından yapılacak olan ihtiyaç ve problem analizi yol haritasının belirlenmesini sağlayacaktır. Eğitim kademesi ve öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun yapılacak olan müdahaleler öğrencilerin eğitim öğretime

hazır hale gelmesini kolaylaştıracaktır. Etkileşimden uzak geçirilen zamandan dolayı sosyal kaygı yaşayan öğrenciler tespit edilmeli ve grupla psikolojik danışma oturumları ile kaygı azaltılmaya çalışılmalıdır. Evde geçirilen sürenin uzamasından kaynaklı oluşan kaygı ve stresin azaltılmasına yönelik çalışmalar ile öğrencilerin yüz yüze eğitime hazır hale gelebilmelerini kolaylaştırmak için sanatsal ve sportif faaliyetlere sağlık tedbirleri kapsamında eğitsel çalışmalarda yer verilmelidir. Yüz yüze eğitimin başlamasıyla birlikte okullarda dezenfektan, hijyen ve maske tedariki gibi temel koruyucu tedbirler alınmaktadır. Yüz yüze eğitim süreci başladığında yeni normalle uygun hijyen kuralları düzenli uygulanmalı ancak odak noktası sağlık kaygısından uzaklaştırılmalıdır. Sağlık kaygısına bağlı olarak ara verilen eğitim öğretim sürecinde, okula karşı olumsuz tutum ve kaygı geliştiren öğrencilere uygun çalışmalar planlanmalıdır. Yeni normalin ritüeli haline gelen sağlık kuralları öğrenci üzerinde baskı unsuru haline gelmemelidir. Asıl odak noktası öğrencilerin akademik becerileri ve sosyal etkileşimi üzerine şekillendirilmelidir.

Kaygı ve Zorunluluk Kısılcasında Veliler

Eğitim öğretim faaliyetlerinin en önemli paydaşlarından biri olan ebeveynlerin de salgın sürecinden olumsuz etkilendiği göz ardı edilmemelidir. Salgın sürecinde eğitim-öğretim faaliyetleriyle ilgili ortaya çıkan problemlere çözüm olarak uzaktan eğitime geçiş kararının verilmesiyle dijitalleşen eğitim sürecinin, öğrenci velileri üzerinde de önemli etkileri olmuştur. Salgının oluşturabileceği olumsuz et-

kilerin önlenmesi ve vaka sayılarının azaltılması hedefiyle sosyal izolasyonun önemi dikkate alındığında insanların daimi olarak evlerinden çıkmamalarının önemi vurgulanmıştır. Böylece eğitimin evde devam etmesi hem bireysel hem de aile üyelerini evdeki yaşam ritüellerinin değişmesini ya da yeniden düzenlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Salgın süreci ile öğrencilerin okul ortamlarından uzaklaşmaları ve evlerinde ebeveynleriyle zaman geçirmeleri, ebeveynlerinin yeni eğitsel roller üstlenmelerini zorunlu kılmıştır (Bozkurt vd., 2020). Salgın sürecinde veliler, öğretmenler, öğrenciler başta olmak üzere birçok kişinin, eğitime olan bakış açısı ve yorumlama şekli biçim değiştirmiştir (Bozkurt ve Sharma, 2020). Eğitimin temel öznesi olan öğrenciler ile sürekli bir arada olan ebeveynlerin, uzaktan eğitimde bu zamana kadar hiç olmadıkları kadar eğitim sürecine dahil olmaları zorunlu hale gelmiştir. Salgın sürecinde alışlagelmişin dışında cerayan eden bu veli-öğrenci-okul etkileşiminin öğrenciler lehine en olumlu sonuçlar doğurması için taraflara düşen görevleri belirlemek gerekmektedir.

Yapılan bir araştırma, yüz yüze eğitimden uzaktan eğitime geçilen sürede birçok farklı duygu değişimlerinin yaşandığı, uyku sorunlarının ve iştah problemlerinin ciddi boyutlara ulaştığını ortaya koymuştur (Ghosh vd., 2020). Bu araştırmaya benzer olarak Altena ve diğerleri (2020), yaptıkları araştırmada salgın sürecinin uyku bozukluklarını arttırabileceğini ifade etmişlerdir. Salgın sürecinde gerçekleştirilen eğitime yönelik ebeveynlerin görüşlerine dayalı olarak yapılan bir araştırmada, uzaktan eğitim sürecinde çocukların uyku, çalışma ve beslenme alışkanlıklarında kısmen bozulmalar yaşandığı saptanmıştır (Yılmaz, Mutlu ve Doğanay, 2020). Dolayısıyla yeni eğitim öğ-

retim yılına ebeveynlerin bu konularda bilgi sahibi olarak başlaması, evlatlarının başta sağlıkları daha sonra akademik başarıları için önemlidir. Öğrencilerin okula hazır hale gelmelerini kolaylaştıracak yayınların veliler tarafından takip edilmesi de faydalı olacaktır. Ebeveynlerin, salgın sürecinden sonra yüz yüze eğitime başlayan çocuklarına karşı ilgilerini devam ettirmeleri önemlidir. Uzaktan eğitim sürecinde ebeveynlerin ortaya koyduğu enerjiyi yeni dönemde de korumaları önemlidir. Okul ve öğretmenler ile işbirliğini güçlendirerek yüz yüze eğitim sürecinde de öğrencinin uzak kaldığı okula karşı tutumunun olumlu yönde gelişmesi için istişare etmekten geri durmamaları tavsiye edilebilir. Yüz yüze eğitimin başlamasıyla veli kendisini eğitim sürecinden soyutlamamalıdır. Aksine bu süreçte rolünü daha aktif bir şekilde kullanmalıdır. Tarih boyunca eşine az rastlanılan böylesine bir süreçte insanların beden sağlığını korumanın yanında ruhsal sağlıklarının da korunması zorunlu hale gelmiştir. Bundan dolayı özellikle salgınla mücadele sürecinde bilgilendirici yayınları takip etmeleri önemlidir.

Okul yöneticileri yeni eğitim öğretim yılında özellikle velilerin sağlık, temizlik ve güvenlik gibi konularda hassasiyetlerinin yüksek olacağını bilerek hazırlıklarını yapmaktadır. Okulun fiziksel koşullarının ve temizlik standartlarının salgın önlemleri için yeterli düzeyde olduğu konusunda velilerin gönlünü rahatlatacak bilgilendirmeler okul yönetimince yapılmalıdır. Veliler okul ziyaretlerine çağırılmalı, bakanlığının başlatmış olduğu Okulumuz Temiz Projesi kapsamında salgın tedbirlerinin okullarda titizlikle uygulandığına şahit olmaları sağlanmalıdır. Yöneticiler hem velileri hem de öğretmenleri iletişimi güçlendirmeleri için

teşvik etmelidir. Uzaktan eğitim sürecinde, öğrencilerin zamanlarının büyük bir çoğunluğunu ebeveynleriyle birlikte geçirmiş olmaları da ebeveynlerin görüş ve önerilerinin alınmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu yüzden ebeveynlerin düşünce ve beklentilerinin bilinmesi yeni eğitim öğretim sürecindeki en önemli yol aydınlatıcılardan biri olacaktır. Öğretmenler ve okul yöneticileri tarafından fark ve dikkat edilmeyen eksikliklerin tespit edilebilmesi ve bu eksikliklere ilişkin yeni çözüm yolları üretilebilmesi açısından ebeveynler yeni eğitim öğretim yılı hakkında görüşleri başvurulacak en önemli paydaştır.

Bilindiği gibi öğrencinin psikolojik iyi oluşunun ve eğitsel motivasyon kaynağının temellerinden biri de ailesiyle kurabildiği sağlıklı bağlardır. Çocukların kaygılarının azaltılmasında ve eğitim öğretim faaliyetlerine hazır hale gelmesinde ebeveynlerin bilinçlenmesi önemli yere sahiptir. Ebeveynleri bilinçlendirmek ve öğrenci ile ebeveyn arasındaki iletişimi güçlendirmek adına eğitim-öğretim kurumları rehberlik çalışmaları yapılmalıdır. Bu rehberlik çalışmaları bünyesinde çocukların yaşına uygun iletişim, okul aile iş birliği, salgın sürecinde okuldan uzaklaşmanın olumsuz etkilerini azaltma gibi konular ele alınabilir.

Öğrenme Kayıpları ve Müfredatın Yönetimi

Salgın sürecinde öğretime dair en büyük endişelerden birini öğrenme kayıpları oluşturdu. Öğrenme kaybı; eğitim-öğretime ara tatil, yaz tatili vb. sebeplerle ara verilmesi sonucu öğrencilerin öğrendikleri bilgileri unutması anlamına gelmektedir. Okulların kapalı kalması ve yüz yüze öğretim faaliyetlerine ara verilmesi

sonucu öğrencilerde oluşan öğrenme kayıpları, eğitim sisteminde mevcut diğer sorunların arka planda kalmasına neden oldu. Eğitimciler ve uzmanlar okulların açılmasına yönelik taleplerini süreç boyunca dile getirdiler. Dünya Sağlık Örgütü Avrupa, 2 Temmuz 2021 tarihinde Covid-19 salgını sırasında okullaşmaya yönelik gerçekleştirdiği üçüncü üst düzey toplantısında okulların kapalı kalmasının hem kısa hem de uzun vadede ciddi etkilerinin olacağını ifade etmiştir (WHO, 2021). UNICEF de okulların bir yıl boyunca kapalı kalmasını incelediği raporunda, okulların açık tutulması gerektiğini ve okulların bir yıl daha kapalı kalmasına öğrencilerin güçlerinin yetemeyeceğini duyurmuştur (UNICEF, 2021). Ülkemizde de okulların kapatıldığı 16 Mart 2020 tarihinden itibaren bugüne kadar okullar 49 hafta boyunca kapalı kaldı. (UNESCO, 2021c). TEDMEM (2021b) verilerine göre ise 16 Mart 2020 tarihinden 2 Mart 2021 tarihine kadar okula gidilmesi gereken 35 eğitim-öğretim haftası bulunmaktadır. Bu süreçte en çok yüz yüze öğrenime devam eden kademe olan 1. sınıf öğrencileri bile ancak 8 hafta okula gidebilmişlerdir.

2021-2022 eğitim öğretim dönemine yönelik planlama ve programların hazırlanabilmesi için salgın sürecinin ardında bıraktığı öğrenme kayıplarının tespit edilmesinin çok büyük bir önem arz ettiği görülmektedir. Uzaktan öğretim sürecinde, öğretmenlerin öğrencileri bireysel olarak takip etmesinin güç olduğunu ifade edecek olursak önümüzdeki eğitim-öğretim dönemi öğrenme kayıplarının tespitinde en önemli zaman dilimini oluşturmaktadır. Öğrenme kayıplarını azaltmak ve bir sonraki eğitim-öğretim dönemi için öğrencilerin hazır bulunulmasını sağlamak isteyen MEB, 2021 yaz tatili döneminde "Telafide Ben de Varım" programını hayata geçirdi. Program kapsamında

okullar, yaz tatili boyunca öğrenciler için açık tutuldu. Öğrenciler isteklerine göre fiziksel etkinlikler veya akademik programlar içerisinde yer alabildiler. Bakanlığın aktardığına göre 2021 yaz döneminden itibaren 1,5 yıl sürecek bir Ulusal Destekleme Programı (UDEP) ile her okul kendi öğrencilerinin ihtiyaçlarını belirleyecek ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda bir telafi planı oluşturulacak. Fakat eğitim-öğretim için uzun bir zaman dilimini ifade eden bu süreç için de bir hazırlık yapılması gerekmektedir.

MEB, öğrenme kayıplarına yönelik gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası çalışmaları inceleyip telafiye dair önceliklerini şimdiden belirleyerek harekete geçmelidir. Öğrenme kaybının en yüksek oranda gerçekleştiği dezavantajlı öğrenci gruplarının belirlenmesi bu önceliklerin başında gelmelidir. Yine öğrenme kayıplarını telafi etmek için en etkili strateji olarak görülen yüz yüze eğitimin devam ettirilmesi öncelikli bir diğer konudur. Eğitim-öğretim faaliyetlerinde diğer becerilere ve öğrenmelere temel oluşturması bakımından önemli görülen Türkçe ve Matematik becerilerinin telafisine öncelik verilmelidir. Motor becerilerin geliştirilmesine yönelik ders ve etkinlik planlarına da yine dezavantajlı grupların ihtiyaç durumları önceliklendirilerek yer verilmelidir. Öğrenme kayıplarının telafisinde bir diğer önemli husus ise ölçme ve değerlendirme süreçlerinin sıkı bir şekilde takip edilmesidir.

Zira uzaktan eğitim sürecinde sekteye uğrayan ölçme ve değerlendirme süreçleri, öğrenme kayıplarının gözlemlenememesinde ciddi bir yer tutmaktadır.

2021-2022 eğitim-öğretim dönemi plan ve program açısından da önem taşımaktadır. Millî Eğitim Bakanı Mahmut Özer, yeni eğitim-öğretim döneminin yüz yüze başlayacağını ifade etse de uzaktan öğretimin hayatımızdan tamamen çıkamayacağı aşikârdır. Bakanlık, bu gerçeği göz ardı etmeyerek çeşitli harmanlanmış öğrenme modellerini eğitim-öğretim süreçlerine dahil etmenin yollarını aramalıdır. Uluçınar Sağır ve Dal (2021) tarafından yapılan bir araştırmada alınan öğretmen görüşlerine göre EBA içerikleri öğrencilerin yaş grubuna uygun olsa da tek başına yeterli olabilecek öğretim içeriklerine sahip değildir. Yeni dönemde, EBA içerikleri yüz yüze eğitimle senkronize olacak şekilde planlanmalı ve yeterlilik bakımından geliştirilmelidir. Bununla birlikte uzaktan öğretim uygulamalarında öğrencilerin erişim ve uygulamalardan faydalanma olanakları takip edilerek yeni öğrenme kayıplarının önüne geçilmeye çalışılmalıdır.

Öyle görünüyor ki yeni eğitim-öğretim döneminde plan ve programlar, öğrenme kayıplarının telafisi problemi altında şekillenecek; öğrenme kayıpları uzun bir süre pek çok eğitim sorununun önünde yer alacaktır.

Sonuç

Bu çalışmanın amacı salgın sürecinde kapalı kalan okulların yeni eğitim öğretim dönemine ne kadar hazır olduklarının değerlendirilmesidir. Bu bağlamda okulların mevcut fiziksel koşullarının sağlık önlemleri açısından yeterliği ele alınmıştır. Okulların tam kapasite ile yüz yüze yeniden açılması *sürecinde yöneticileri, öğretmenleri, öğrencileri, velileri ve eğitim öğretim süreçlerini* ilgilendiren mevcut ve muhtemel problemler değerlendirilmiş ve çözüm önerilerine değinilmiştir.

Salgının günlük yaşantımıza etkileri halihazırda devam ederken tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sosyal ve ekonomik saikler okulların açılmasını adeta bir zorunluluk haline getirmiştir. Türkiye’de okullar yüz yüze eğitim için yeni eğitim öğretim yılına hazırlıklarını tamamlamaya çalışmaktadır. Salgın koşullarında eğitim paydaşlarının bekleyen meseleler eğitim sisteminin kronik sorunlarına da eklenerek yoğunlaşmaktadır. Her şeye rağmen salgınla mücadelede edinilen yaklaşık iki yıllık tecrübe ve artan aşılama oranları gelecekle ilgili karamsarlıklarımızı giderirken eğitim paydaşlarının yeni döneme daha ümitli başlamasını sağlamaktadır. Bakanlığın okulların açılması ve açık kalması için bu kapsamdaki gayretlerinin de desteklenmesi, eksik kalan, aksayan ve geliştirilmesi gereken uygulamalar ve politikalar için sahanın gerçek problemlerini kapsayan yapıcı tavsiyelerin ortaya konması önemlidir. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı’nın süreçle ilgili adımlarının ve okula yansıyan yönleri hakkında şu sonuçlara varılabilir;

Okulum Temiz Projesi ile okulların özellikle sağlık ve temizlik bakımından karşıladığı standartların yükseltilmesi salgın sürecinde

yeniden açılacak okullar hakkında endişeleri bir nebze hafifletse de *kalabalık sınıfları bulunan, metrekareye düşen öğrenci sayısı fazla olan okullar için tedirginliğin devam ettiği söylenebilir*. MEB tarafından hijyen ve temizlik malzemesi için finansman aktarımı hızlı gerçekleşmesine rağmen İŞKUR’un temin ettiği yardımcı personellerin işe başlama tarihlerinin gecikmesi temizlik hizmetlerinin aksamasına neden olduğu gibi okul yönetimlerini bütçe ve planlama süreçlerinde zor duruma soktuğu ifade edilebilir.

Okulların yeniden açılması sürecinde öğretmenlerin en önemli rolleri *öğrenme kayıplarının telafisi* olacaktır. Ancak öğretmenler adına devam eden belirsizlikler söz konusudur. Salgın koşulları sebebiyle karma veya uzaktan eğitim gibi senaryolarda öğretmenlerin karşılaşacakları teknik altyapı yetersizlikleri ve ölçme değerlendirme süreçleriyle ilgili kaygılarının devam ettiği söylenebilir. Ayrıca öğretmenleri salgın öncesinden farklı bir öğrenci profilinin beklediği de ifade edilebilir. Öğrencilerin büyük kısmı uzaktan eğitime çoktan adapte olduklarından okula ve rutinlerine uzaklaşmış ve uygulamaya dayalı eğitim modellerinden mahrum kalmıştır. Araştırmacılar öğrencilerde sosyal izolasyona bağlı psikolojik sorunların da görülebileceğine dikkat çekmektedirler. Ayrıca dezavantajlı öğrencilerinin öğrenme kayıplarının daha da derinleştiği dikkate alınırca öğretmenler hiç de kolay olmayan bir eğitim öğretim yılına hazırlanmaktadır.

Salgın sürecinde haklı endişelere sahip bir diğer grup ise ebeveynlerdir. Okullarda veya okul servislerinde sosyal mesafe, temizlik, maske gibi önlemlerin tavizsiz uygulandığına ikna olmaları gerekmektedir. Buna ek olarak

salgın sürecinde bazı durumlarda öğretmenler ile daha fazla iletişim şansı buldukları ve çevrimiçi eğitsel faaliyetlerde öğretmenlerin ders pratiklerine de bizzat şahit oldukları bilinmektedir. Yeni dönemde velilerin, öğrencilerle beraber öğretmenler hakkında daha eleştirel yaklaşımlar sergileyebilecekleri tahmin edilmektedir.

MEB'in telafi programları şüphesiz çok önemli bir ihtiyacı karşılamak üzere hayata geçirilmiştir. Okullar, yaz tatili boyunca öğrenciler için açık tutulmuştur. Bu uygulama ile öğrencilerin hem öğrenme kayıpları giderilmeye hem de yeni eğitim öğretim yılı için hazırlanışlıkları desteklenmeye çalışılmıştır. UDEP ile her okulda müstakil olarak öğrencilerin ihtiyaçlarını belirlenecek ve sonrasında planlar yoluyla öğrenme kayıpları giderilmeye çalışılacaktır. Bu geçiş sürecinde müfredat ve içeriklerin esnek belirlenmesi ihtiyacı hasil

olmaktadır. Ayrıca uyum problemlerini en aza indirebilmek adına oryantasyon çalışmalarına okulun ilk haftalarında yer verilmesi önemlidir. Ders saatlerinin az, teneffüslerin görece uzun olması öğrenci ve öğretmenlerin okula daha rahat adapte olmasını kolaylaştıracaktır. EBA ve çevrimiçi ortamlarda yükün azalacağı bu dönem altyapı ve içeriklerin geliştirilmesi için bir fırsat olarak görülmektedir. Zira Türkiye'de hanelerin %50,8'lik bir kısmı sabit genişbant bağlantı (ADSL, kablolu İnternet, fiber vb.) ile internete erişim sağlayabilmektedir. Ayrıca hanelerde bilişim teknolojileri buluma oranları da masaüstü bilgisayar, taşınabilir bilgisayar (laptop, tablet PC) gibi cihazların uzaktan eğitim için yeterince yaygın olmadığı ortaya koymaktadır (TÜİK, 2020). Bu oran dikkate alındığında öğrencilerin internete erişimi ve tablet/bilgisayara sahip olma konularında ihtiyaçların devam ettiği görülmektedir.

Öneriler

- Okullarda temizlik personeli ve hijyeni temin etme sorununa kaynaklık eden finansal yetersizliklere bir çözüm önerisi olarak MEB bünyesinde ortak bir fon oluşturup, özellikle büyük şirketlerin bu fon üzerinden eğitim öğretim faaliyetlerine yapacakları bağışlar vergiden düşme yoluna gidilebilir. Yangın, deprem ve sel gibi afetlerden zarar gören bölgelerin imar ve kalkınması için benzer politikalar izlenmektedir. Aynı süreç MEB için de takip edilebilir.
- EBA platformu çevrimiçi derslerin işlenmesi için yeterli değildir. Süreç içerisinde hem öğretmenler hem de öğrenciler erişim sorunları, dersten düşme ve tekrar oturuma bağlanamama gibi çeşitli sorunlar yaşamıştır. EBA'nın teknik açıdan günlük ihtiyaçları karşılayacak şekilde altyapısal olarak desteklenmesi pek mümkün gözükmemektedir. Bunun yerine okul bazlı uzaktan eğitim yönetimi sistemlerinin güçlendirilmesi, tüm derslerin bu sistemler üzerinden işlenmesi, oturumların kaydedilmesi ve sonradan izlenebilir olması sağlanabilir. Ayrıca yine sistemler üzerinden derslere katılma durumu ve yoklama süreçleri takip edilebilir olmalıdır.
- Öğretmenlerin uzaktan eğitim beceri eksiklikleri okul bazında okul yönetimleri tarafından tespit edilerek okul ya da bölge bazlı telafi ve beceri kazandırma süreçleri geliştirilmelidir.
- Öğretmen ve okul yöneticilerine kararlara katılım ya da en azından bu tür krizler karşısında yerel düzeyde tedbirler almaları adına belirlenecek ulusal bir acil durum eğitim tedbirleri çerçevesince yetki devri verilmelidir.
- Kısa, orta ve uzun vadeli salgın şartları senaryoları ile öğretmenlerin hazırbulunuşlukları desteklenmelidir. Yüz yüze, karma veya uzaktan eğitim ortamlarında maksimumu verim ile etkili ders işleme yardımcı olacak kaynaklar paylaşılmalıdır.
- Meslek lisesi gibi daha çok uygulamalı veya işe entegre öğrenme üzerine kurulu okullarda sanal gerçeklik ve simülasyon tasarımına dayalı eğitim platformları kurulmalıdır.
- Vaka sayılarına göre belirlenen okul kapanış sürelerinde, ara sınıflar da öncelikli olarak karma eğitime yönlendirilmelidir.
- Okul öncesi ve özel eğitim gibi kritik dönemde bulunan grupların kalıcı olarak yüz yüze eğitim ve telafilerle desteklenmesi, ara sınıflarda tamamlayıcı telafi eğitimlerine dijital ortamlarda yer verilmesi ve puanlanması, ulusal öğrenme

kayıplarının ölçülerek, telafi programlarının okullarca çerçeve haline getirilmesi planlanmalıdır.

- Öğretmenlerin ve öğrencilerin okula dönüş için psikolojik hazır bulunuşları hakkında gerekli araştırma ve çalışmalar yapılmalı; öğretmenlerin ve öğrencilerin okul sürecine uyumunu kolaylaştıracak sosyal etkinlikler tasarlanmalıdır.
- Öğretmenlerin olası bir tekrar uzaktan eğitime dönüş sürecinde geçtiğimiz eğitim-öğretim yılındaki sorunları yaşamamaları için süreçle alakalı net ve kesin bilgilendirmeler yapılmalıdır.
- Öğrencilerin maruz kaldığı olumsuz durumlar okul bazında iyi analiz edilebilmeli ve tedbirler bu çerçevede şekillenmelidir.
- Sınıf kademesi olarak ilerlemesine rağmen yüz yüze okul tecrübesi zayıf öğrencilerin oryantasyon süreci titizlikle yürütülmelidir.
- Paydaşların görüş, değerlendirme ve geri bildirimleri düzenli aralıklarla değerlendirilerek yeni eğitim-öğretim sürecinde şartların iyileştirilmesi için kullanılmalıdır.
- Salgının ortaya çıktığı ilk dönemden bu yana büyük ölçüde çözülen alt yapı ile ilgili teknik aksaklıklar tamamıyla çözüme kavuşturulmalıdır. Çevrimiçi derslerde yoğunluğa bağlı oturmudan düşme, donma, kasma, ses-görüntü senkronizasyon bozukluğu gibi aksamaların yaşanmaması için yazılım ve internet servisleriyle ilgili iyileştirmeler yapılmalıdır.
- Yüz yüze eğitimle birlikte nefes alacak olan uzaktan eğitim uygulamalarıyla ilgili ağ genişletilmeli, fırsat eşitliği ilkesine uygun hale getirilmelidir.
- Etkileşimden uzak geçirilen zamandan dolayı sosyal kaygı yaşayan öğrenciler tespit edilmeli ve grupla psikolojik danışma oturumları ile kaygı azaltılmaya çalışılmalıdır.
- Yeni normalin ritüeli haline gelen sağlık kuralları öğrenci üzerinde baskı unsuru haline gelmemelidir. Asıl odak noktası öğrencilerin akademik becerileri ve sosyal etkileşimi üzerine şekillendirilmelidir.
- Uzaktan eğitim sürecinde, öğrencilerin zamanlarının büyük bir çoğunluğunu ebeveynleriyle birlikte geçirmiş olmaları da ebeveynlerin görüş ve önerilerinin alınmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu yüzden katılımcı yönetim yaklaşımları tercih edilmeli, eğitim sürecine dahil olan ebeveynlerin düşünceleri belirlenmelidir.
- Ebeveynleri bilinçlendirmek ve öğrenci ile ebeveyn arasındaki iletişimi güçlendirmek adına eğitim-öğretim kurumları rehberlik çalışmaları yapılmalıdır.

- Uzaktan eğitim sürecinde veli ile okul arasındaki bağı zayıflamış olması sebebiyle okul-aile ilişkileri güçlendirilmelidir.
- Öğrenme kaybının en yüksek oranda gerçekleştiği dezavantajlı öğrenci grupları belirlenmelidir.
- Öğrenme kayıplarını telafi etmek için en etkili strateji olarak görülen yüz yüze eğitim devam ettirilmelidir.
- Eğitim-öğretim faaliyetlerinde diğer becerilere ve öğrenmelere temel oluşturması bakımından önemli görülen Türkçe ve Matematik becerilerinin telafisine öncelik verilmelidir.
- Motor becerilerin geliştirilmesine yönelik ders ve etkinlik planlarına da yine dezavantajlı grupların ihtiyaç durumları önceliklendirilerek yer verilmelidir.
- Öğrenme kayıplarının telafisinde bir diğer önemli husus olan ölçme ve değerlendirme süreçleri sıkı bir şekilde takip edilmelidir.
- Harmanlanmış öğrenme modellerine yönelik bir rehber yayınlanmalı ve okullar, kendi ihtiyaç ve kapasitelerine uygun olan yöntem ve teknolojiyi seçebilmelidir.
- EBA içerikleri yüz yüze eğitimle senkronize olacak şekilde planlanmalı ve yeterlilik bakımından geliştirilmelidir.
- Uzaktan eğitim hizmetlerine erişimin artırılması için kablolu internet hizmeti ve GSM servis sağlayıcılarıyla protokoller geliştirilmelidir.
- Uzaktan öğretim uygulamalarında öğrencilerin erişim ve uygulamalardan faydalanma olanakları takip edilerek yeni öğrenme kayıplarının önüne geçilmeye çalışılmalıdır.

Kaynakça

- AA. (2020). "Milli Eğitim Bakanı Selçuk Okullarda Yüz Yüze Eğitim Hazırlıklarını Açıkladı". <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/milli-egitim-bakani-selcuk-okullarda-yuz-yuze-egitim-hazirlik-larini-acikladi/1978958> adresinden erişilmiştir.
- Altena, E., Baglioni, C., Espie, C. A., Ellis, J., Gavriloff, D., Holzinger, B. & Riemann, D. (2020). Dealing with sleep problems during home confinement due to the COVID-19 outbreak: practical recommendations from a task force of the European CBT-I Academy. *Journal of Sleep Research*.
- Altıntaş Yüksel, E. (2021). Sınıf öğretmenlerinin Covid-19 salgını sürecinde çevrimiçi ders-uzaktan eğitim deneyimlerinin incelenmesi. *Ulakbilge*, 57, 291-303.
- Bozkurt, A. ve Sharma, R. C. (2020). Emergency remote teaching in a time of global crisis due to coronavirus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), I-VI.
- Bozkurt, A., Jung, I., Xiao, J., Vladimirschi, V., Schuwer, R., Egorov, G., ... Paskevicius, M. (2020). A global outlook to the interruption of education due to covid-19 pandemic: navigating in a time of uncertainty and crisis. *Asian Journal Of Distance Education*, 15(1), 1-126.
- Cemaloğlu, N. (2021). Öğretmen Özerkliği. <https://www.kamudanhaber.net/ogretmen-ozerkligi-makale,3979.html> adresinden erişilmiştir.
- Çetinkaya Aydın, G. (2020). Covid-19 salgını sürecinde öğretmenler. <https://tedmem.org/covid-19/covid-19-salgini-surecinde-ogretmenler> adresinden erişilmiştir.
- Demir, F., Özdaş, F. (2020). Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim*, 49(1), 273-292.
- Doghonadze, N., Aliyev, A., Halawachy, H., Knodel, L., & Adedoyin, A. S. (2020). The degree of readiness to total distance learning in the face of Covid-19-teachers' view (Case of Azerbaijan, Georgia, Iraq, Nigeria, UK and Ukraine). *Journal of Education in Black Sea Region*, 5(2), 2-41.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2021). WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. <https://covid19.who.int/> adresinden 25.8.21 tarihinde ulaşılmıştır.
- Düşkün, Y. (2020). Koronavirüs koşullarında öğretmenlik. <https://www.sivilsayfalar.org/2020/04/16/koronavirus-kosullarinda-ogretmenlik/> adresinden erişilmiştir.
- Eğitim Birsen Stratejik Araştırma Merkezi (EBSAM), (2021). Pandemi döneminde öğrenme kaybı tespit ve öneriler. https://www.ebs.org.tr/ebs_files/files/yayinlarimiz2021/Pandemi_Doneminde_Ogrenme_Kaybi.pdf adresinden erişilmiştir.
- Edmunds, W. J. (2020). Finding a path to reopen schools during the COVID-19 pandemic. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4(11), 796-797.
- EğitimSen. (2021). Eğitim emekçileri ölüyor, MEB susuyor! Erişim adresi: <https://egitimsen.org.tr/egitim-emekcileri-oluyor-meb-susuyor/> adresinden erişilmiştir.

- Ghosh R., Dubey M.J., Chatterjee S. ve Dubey S. (2020). Impact of COVID-19 on children: Special focus on psychosocial aspect. *Minerva Peditr.* 31:34.
- Gupta, A., & Goplani, M. (2020). Impact of Covid-19 on Educational Institutions in India. *UGC Care Journal*, 661-671. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.32141.36321>
- INEE. (2021). <https://inee.org/> adresinden erişilmiştir.
- İŞKUR (2020). Türkiye İş Kurumu- İşgücü İstemi Detayı. <https://esube.iskur.gov.tr/istihdam/aci-kisilandedetay.aspx?uid=00004630889&isyerituru=kamu> adresinden erişilmiştir.
- Kavuk, E., Demirtaş, H. (2021). Covid-19 pandemisi sürecinde öğretmenlerin uzaktan eğitimde yaşadığı zorluklar. *E-Uluslararası Pedagogji Dergisi*, 1 (1), 55-73.
- Kırık, A. M. ve Özkoçak, V. (2020). Yeni dünya düzeni bağlamında sosyal medya ve yeni koronavirus (Covid-19) pandemisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 133-154.
- Kırmızıgül, H.(2020).Covid-19 salgını ve beraberinde getirdiği eğitim süreci. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi. Araştırmaları Dergisi*, 7(5),283-289.
- MEB. (2020). Bakan Selçuk, Koronavirüs'e Karşı Eğitim Alanında Alınan Tedbirleri Açıkladı. <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-koronaviruse-karsi-egitimalaninda-alinan-tedbirleri> adresinden erişilmiştir.
- MEB. (2020a). Eğitim Kurumlarına Hijyen ve Enfeksiyon Önleme Standardı. <https://www.meb.gov.tr/egitim-kurumlarina-hijyen-ve-enfeksiyon-onleme-standardi/haber/21363/trilyon> adresinden erişilmiştir.
- MEB. (2020b). 10 milyon öğrenciye rehberlik ve psikolojik danışma hizmeti. <https://orgm.meb.gov.tr/www/10-milyon-ogrenciyerehberlik-ve-psikolojik-danisma-hizmeti/> icerik/1462 adresinden erişilmiştir.
- MEB. (2021b). Covid 19 Sürecinde İhtiyaç Duyulan Konularda Rehberlik. <https://covid19.meb.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- MEB. (2021a). [2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı'nın İkinci Dönemi Uzaktan ve Yüz Yüze Eğitimle Başlıyor. <https://www.meb.gov.tr/2020-2021-egitim-ogretim-yilinin-ikinci-donemi-uzaktan-ve-yuz-yuze-egitimle-basliyor/haber/22553/tr> adresinden erişilmiştir.
- MEB. (2021b). Kalite Yönetim Sistemi <https://merkezisgb.meb.gov.tr/belgelendirme/> adresinden erişilmiştir.
- Şahin, S. (2021). Öğretmenlerin yüzde 83'ü en az bir doz aşısını aldı. <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/ogretmenlerin-yuzde-83u-en-az-bir-do-asisini-oldu/2345361> adresinden erişilmiştir.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2021a). COVID-19 Bilgilendirme Platformu, <https://covid19asi.saglik.gov.tr/> adresinden 24.08.21 tarihinde erişilmiştir.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2021b). COVID-19 Bilgilendirme Platformu, <https://covid19.saglik.gov.tr/>

- TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html adresinden 24.08.21 tarihinde erişilmiştir.
- T.C Sağlık Bakanlığı. (2021c). <https://saglik.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Task Force on Teachers. (2020). Response to the COVID-19 outbreak call for action on teachers. https://drive.google.com/drive/folders/1-y08U_IMVePluTJOdxk-rHbGAm-0oGkD adresinden erişilmiştir.
- TEDMEM (2020). COVID-19 sürecinde eğitim uzaktan öğrenme, sorunlar ve çözüm önerileri. (Ed: Sunar, S.). Ankara: TEDMEM.
- TEDMEM. (2021a). 2020 Eğitim değerlendirme raporu. (Ed: Sunar, S.). Ankara: TEDMEM.
- TEDMEM. (2021b). Türkiye'nin telafi eğitimi yol haritası. <https://tedmem.org/download/turkiyenin-telafi-egitimi-yol-haritasi?wpdmdl=3669&refresh=6127ef9c57e331630007196> adresinden erişilmiştir.
- TÜİK. (2020). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Survey-on-Information-and-Communication-Technology-\(ICT\)-Usage-in-Households-and-by-Individuals-2020-33679](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Survey-on-Information-and-Communication-Technology-(ICT)-Usage-in-Households-and-by-Individuals-2020-33679) adresinden 25.08.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Uluçınar Sağır, Ş. & Dal, E. (2021). Pandemi sürecinde EBA platformuna yönelik sınıf öğretmenlerinin ve öğrencilerinin görüşleri. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 333-352
- UN. (1984). Universal Declaration of Human Rights. <https://www.un.org/en/universaldeclaration-human-rights/index.html> adresinden erişilmiştir.
- UNESCO. (2020a). School closures caused by Coronavirus (Covid-19). UNESCO. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> adresinden erişilmiştir.
- UNESCO. (2020b). Startling digital divides in distance learning emerge. UNESCO. <https://en.unesco.org/news/startling-digital-divides-distance-learning-emerge> adresinden erişilmiştir.
- UNESCO. (2021a). Global monitoring of school closures. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse#schoolclosures> adresinden 23.8.2021 tarihinde erişilmiştir.
- UNESCO. (2021b). Total duration of school closures. 27.08.2021 tarihinde <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse#durationschoolclosures> adresinden erişilmiştir.
- UNESCO. (2021c). UN Secretary-General warns of education catastrophe, pointing to UNESCO estimate of 24 million learners at risk of dropping out. <https://en.unesco.org/news/secretary-general-warns-education-catastrophe-pointing-unesco-estimate-24-million-learners-0> adresinden erişilmiştir.
- UNICEF. (2020). UNICEF and Microsoft launch global learning platform to help address COVID-19 education crisis. UNICEF. <https://www.unicef.org/press-releases/unicefand-microsoft-launch-global-learning-platform-help-address-covid-19-education> adresinden erişilmiştir.

- UNICEF. (2021). COVID-19 and school closures: one year of education disruption. <https://data.unicef.org/resources/one-year-of-covid-19-and-school-closures/> adresinden erişilmiştir.
- WHO. (2020a). Coronavirus disease (COVID-19) Pandemic. World health Organization. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> adresinden erişilmiştir.
- WHO. (2020b). WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard. World health Organization. <https://covid19.who.int/> adresinden erişilmiştir.
- WHO. (2021). WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. <https://covid19.who.int/> adresinden erişilmiştir.
- World Bank (2021). How Countries Are Using Edtech (Including Online Learning, Radio, Television, Texting) To Support Access To Remote Learning During To Covid 19 Pandemic. <https://www.worldbank.org/en/topic/edutech/brief/how-countries-are-using-edtech-to-support-remote-learning-during-the-covid-19-pandemic> adresinden erişilmiştir.
- World Health Organization Europe. (2021). Schooling during COVID-19: recommendations from the European Technical Advisory Group for schooling during COVID-19. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/342075/WHO-EURO-2021-2151-41906-59077-eng.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Yılmaz, E., Mutlu, H. ve Doğanay, G. (2020). Veli Algısına Göre Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Sürecinin Niteliği. Konya:Palet Yayınları. http://paletyayinlari.com.tr/wp-content/uploads/2020/Uzaktan_egitim_surecinin_niteligi.pdf adresinden erişilmiştir.
- Zhao, Y. (2020). COVID-19 as a catalyst for educational change. Prospects, 1-5.

İLKE POLİTİKA NOTU
COVID19- SONRASI EĞİTİM: Değişimde Süreklilik İçin Tespitler ve Öneriler

Okulların tam kapasite ile yüz yüze yeniden açılması sürecinde okulları, yöneticileri, öğretmenleri, öğrencileri ve velileri ilgilendiren mevcut ve muhtemel problemlerin değerlendirildiği politika notunda, Covid-19 sonrasında eğitimde yaşanan değişimde sürekliliğin sağlanması için öne çıkan öneriler şunlardır:

- Öğretmenlerin uzaktan eğitim beceri eksiklikleri okul bazında okul yönetimleri tarafından tespit edilerek okul ya da bölge bazlı telafi ve beceri kazandırma süreçleri geliştirilmelidir.
- Öğretmen ve okul yöneticilerine kararlara katılım ya da en azından bu tür krizler karşısında yerel düzeyde tedbirler almaları adına belirlenecek ulusal bir acil durum eğitim tedbirleri çerçevesince yetki devri verilmelidir.
- Uzaktan eğitim sürecinde, öğrencilerin zamanlarının büyük bir çoğunluğunu ebeveynleriyle birlikte geçirmiş olmaları da ebeveynlerin görüş ve önerilerinin alınmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu yüzden katılımcı yönetim yaklaşımları tercih edilmeli, eğitim sürecine dahil olan ebeveynlerin düşünceleri belirlenmelidir.
- Öğrenme kaybının en yüksek oranda gerçekleştiği dezavantajlı öğrenci grupları belirlenmelidir.
- Yeni normalin ritüeli haline gelen sağlık kuralları öğrenci üzerinde baskı unsuru haline gelmemelidir. Asıl odak noktası, öğrencilerin akademik becerileri ve sosyal etkileşimi olmalıdır.
- Harmanlanmış öğrenme modellerine yönelik bir rehber yayınlanmalı ve okullar, kendi ihtiyaç ve kapasitelerine uygun olan yöntem ve teknolojiyi seçebilmelidir.